

Szalayné Sándor Erzsébet

LAUDÁCIÓ - Herczegh Géza Gábor tiszteletére

Csendes derűre – egyúttal csendes és koncentrált erőre asszociálunk a legtöbben, akik ismertük Herczegh Géza Gábort. Tanár, mentor, tanácsadó és barát sokunk számára – a nemzetközi jogászok láthatatlan kollégiumának kevés olyan tagja van, aki valamilyen formában ne találkozott volna vele előadóterekben, tárgyalóterekben, vagy ne forgatta volna haszonnal az írásait. Nemzetközi jogászok generációi olyan személyiségként tartják emlékezetükben, aki őszinte érdeklődéssel fogadta beszélgetőpartnereit akár magyarul, franciául, angolul vagy németül zajlott is a szakmai vagy baráti társalgás – függetlenül attól, hogy a visszaemlékezők annak idején elsőéves joghallgatók vagy kiemelkedő jogtudósok, netán éppen az Alkotmánybíróság vagy a Nemzetközi Bíróság bírái voltak is.

Életút

Az 1928. október 17-én a mai Szlovákia területén, Nagykaposon született és Budapesten, 2010. január 11. napján elhunyt nemzetközi jogtudós, egyetemi tanár, bíró és akadémikus személyes történetén szűkebb értelemben két ország, tágabb értelemben egész Európa huszadik századi története és bizonyos értelemben a nemzetközi jog története is átrobogott. Általános és középiskolai tanulmányait Pécsen és Gödöllőn végezte, ahol 1947 tavaszán a Premontrei Rend francia gimnáziumában érettségizett, majd 1947-től a szegedi jogi karon folytatott tanulmányok után 1951-ben szerzett jogi diplomát. Nagykaposon vezető bíróként tevékenykedő édesapja majd később történész nevelőapja, valamint szegedi egyetemi éve alatt Buza László nemzetközi jogász lebilincselő előadásai meghatározó tényezői voltak pályaválasztásának. „Magyarország történetét kívülről nézve, azaz a nemzetközi kapcsolatok oldaláról” kellene értelmezni, elemezni, ismertetni – így emlékezett vissza egy interjúban történész nevelőapja vélekedésére, azaz a nemzetközi perspektíva szükségessége már korán saját meggyőződésévé is vált.

Szakmai életútja első lépésben a Magyar Tudományos Akadémia Állam- és Jogtudományi Intézetébe vezette, ahol dokumentátorként nemzetközi jogi tárgyú kutatásokat végzett, majd 1963-tól megkezdődött egyetemi oktatói karrierje is: a Közgazdaságtudományi Egyetem Nemzetközi Kapcsolatok szakán diplomáciatörténetet adott elő 1967-ig.

Pécsi életszakasza 1967-től alkotmánybíróvá választásáig, 1990-ig tartott: a korabeli Janus Pannonius (ma: Pécsi) Tudományegyetem jogi karán egyetemi tanárként a Nemzetközi Jogi Tanszék vezetője, két cikluson keresztül a kar dékánja volt. Időközben az MTA doktorává avatták, majd 1985-ben levelező, 1990-ben rendes tagjává választották. Székfoglaló előadásában „A nemzetközi jogalkotás mai lehetőségei és korlátai” témakört elemezte.

Az Országgyűlés 1990. júliusi hatállyal az első Alkotmánybíróság tagjává választotta, a taláros testület munkájában 1993 májusáig vett részt – egyúttal elnökhelyettesként is – egészen a Hágai Nemzetközi Bíróság tagjává választásának időpontjáig. Megnyerő, nyugalmat sugárzó személyisége és kiváló szakmai valamint tudósi kvalitásainak bizonyítékeként a nemzetközi bírói jelölését az ENSZ Biztonsági Tanácsa és a Közgyűlés is abszolút többséggel támogatta. 1993 júliusától kezdődően kilenc év és kilenc hónapon keresztül szolgált a legtekintélyesebb nemzetközi bírói fórum elismert magyar tagjaként.

A 2003. februárjáig tartó hágai időszak után – a korábbi évekhez hasonlóan – az írásnak továbbra is kiemelt szerep jutott az életében, amellet, hogy Nagykapos és a szűkebb pátria, az Ung-vidék is meghatározó módon részesülhetett Herczegh Géza Gábor és neje, Melinda asszony gondoskodó figyelméből és szeretetéből.

Az egyetemi oktató – a nemzetközi jog kutatója – a Hágai Nemzetközi Bíróság bírója

Az egyik, talán leginkább csodálatra méltó huszadik századi magyar nemzetközi jogász oktatói-kutatói-bírói életpálya 1951-ben, a jogi diploma megszerzését követően indult útjára.

Herczegh Géza Gábor nemzetközi jogot, diplomáciatörténetet tanított – olyan jogterületeket, amelyek a politikára különösen érzékeny tartalmat hordoznak ma is. Az 1970-es-80-as években is úgy tudott alapvető igazságokat a hallgatósággal közölni – különösen az interaktív szemináriumok során – hogy finom humorral, esetenként iróniával átszőve óvatosan csempészte bele elbeszéléseibe az uralkodó ideológiától eltérő mondanivalóját. Szakmai, nemzetközi jogász meggyőződését tükröző üzeneteit nem ritkán történeti példákon keresztül közvetítette. Széles körű nyelvismerete és nemzetközi jogi szaktanácsadói tapasztalatai rendkívül hasznossá és egyúttal izgalmassá tették a szemináriumait – többben ott fedeztük fel a nemzetközi kapcsolatok és a diplomáciai érintkezés bonyolultságát és szépségét is egyben, és váltunk így elkötelezett tisztelőivé és követőivé – a nemzetközi jognak és mesterének egyaránt.

A hágai közel tíz éves nemzetközi bírói tevékenysége alatt ítéletek és tanácsadó vélemények egész sorának meghozatalában vett részt, ezek némelyike a nemzetközi jogfejlődés számára meghatározó ügynek bizonyult, többek között ilyen volt a nukleáris fegyverek legalitása ügyében, a LaGrand ügyben, a Lockerbie-ügyben, a Kelet-Timor ügyben és nem utolsósorban a Bős-Nagymaros jogvitában hozott határozatok.

Egyetemi oktatói és bírói tevékenységével párhuzamosan folyamatosan kutatott és publikált, számos nyelven írt tanulmányaival rendszeres szerzőjévé vált a hazai és nemzetközi folyóiratoknak, több tucat szakkönyv, tankönyv és könyvrészlet jelzi gazdag szakirodalmi munkásságát. Kiemelt kutatási területének számított többek között a humanitárius nemzetközi jog, a kisebbségek és az emberi jogok nemzetközi jogi védelme, a dekolonizáció, a népek önrendelkezési joga, a nemzetközi jogelvek szerepe, a nemzetközi jog szociológiája, a nemzetközi bíróságok gyakorlata, az erőszak tilalma, a leszerelés.

Legfontosabb könyvei:

- *A gyarmati kérdés és a nemzetközi jog (1962)*
- *A diplomáciai kapcsolatok története I. 1914-1933 (1965) és II. 1933-1945 (1966)*
- *General Principles of Law and the International Legal Order (1969)*
- *Development of International Humanitarian Law (1984)*
- *Magyarország külpolitikája 896-1919 (1987)*
- *A szarajevói merénylettől a potsdami konferenciáig (1999)*
- *Peres örökségünk (2005)*

Életének és szakmai pályafutásának kétségtelenül megkerülhetetlen színtere volt Genf – ahol a humanitárius nemzetközi jog avatott szakértőjeként vett részt a nemzetközi és nem nemzetközi fegyveres konfliktusok áldozatainak védelméről rendelkező 1977. évi jegyzőkönyvek tárgyalásán, és amely tapasztalatokat az azóta is egyedülálló monográfiában publikálta 1981-ben („*A humanitárius nemzetközi jog fejlődése és mai problémái*”).

A Herczegh család és Herczegh Géza Gábor személyes élettörténete összefonódott a kisebbségvédelem kérdéseivel. Ő maga erről így vallott a 2000-es évek elején készült interjúban: „A nemzeti kisebbségek kérdései, jogai, nemzetközi védelmének problémái olyan ügyek voltak, amelyeket keserű ajándékként már a bölcsőmben megkaptam” (*Sereg András, Alkotmánybírák talál*

nélkül, KJK-Kerszöv, Budapest, 2005, 73-81.). Ezért sem véletlen, hogy az Európa Tanács Velencei Bizottságának első magyar tagjaként részt vett a nemzeti kisebbségek jogainak védelméről szóló keretegyezmény kidolgozásában az 1990-es évek elején.

Elismerések

A Magyar Örökség Díj cím posztumusz odaítélésével az adományozók méltó módon tisztelegnek Herczegh Géza Gábor előtt – egyetemi oktatói és kutatói, akadémikusi és bírói életműve, az általa képviselt emberi és szakmai értékek, a magyar nemzetközi jogtudomány nemzetközi elismertségének magas szintű képviselőjét és munkásságát vitathatatlan érték hordozójává tették.

A Díj azokhoz az elismerésekhez társul, amelyekkel személyét a korábbi években illették. A kölcsönös ragaszkodás, szeretet és tisztelet nyilvánult meg abban, hogy Nagykapos magisztrátusa 2005-ben díszpolgárrá avatta, látogatásai erőt, lendületet adtak a magyar közösségnek. 2007-ben, édesapja emlékének tisztelegve nejevel közösen létrehozta a Herczegh Károly Alapítványt az Ungvidéki és bodrogi fiatalok anyanyelvi kultúrájának fejlesztésére.

Két felsőoktatási intézmény – a Pécsi Tudományegyetem és a Philipps-Universität Marburg is díszdoktorává fogadta, munkásságát pedig Bethlen Gábor-díjjal és Lánchíd-díjjal is jutalmazták.

A legnagyobb elismerés, amivel már életében is adóztunk Herczegh Géza professzor úrnak: a pályatársak és kollégák egyöntetű tisztelete és tanítványai őszinte nagyrabecsülése volt.

Források:

- Seres András, Alkotmánybírák talár nélkül, KJK-Kerszöv, Budapest 2005, 73-81.
- Csapó Zsuzsanna (szerk.): Emlékkötet Herczegh Géza születésének 85. évfordulójára. A ius in bello fejlődése és mai problémái, Pécs 2013
- Kirs Eszter: Taking with Géza Herczegh, former Hungarian Judge of the International Court of Justice. In: Miskolci Nemzetközi Jogi Közlemények, Vol.1. No.2. (2004), pp. 318
- Paczolay Péter: Emlékek Herczegh Géza Gáborról. In: Kovács Péter (ed.): International Law – a quiet strength. Miscellanea in memoriam Géza Herczegh. Pázmány Press, Szt. István Társulat, Budapest 2011, 28.